

HONORÉ DE BALZAC

Ferragus

On Üçlerin Romanı I

Yüksel Yayınevi, 1945 (1 baskı)

Ferragus. L'Histoire des treizes I

İletişim Yayınları 2474 • Cemil Meriç Bütün Çevirileri 2

ISBN-13: 978-975-05-2192-8

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Melike Işık Durmaz - Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HONORÉ DE BALZAC

Ferragus

On Üçlerin Romanı I

Ferragus

L'Histoire des treizes I

ÇEVİREN *Cemil Meriç*

YAYINA HAZIRLAYAN

Mahmut Ali Meriç

HONORÉ DE BALZAC (Tours, 20 Mayıs 1799 - Paris, 18 Ağustos 1850). Honoré Balzac, Fransa'nın Touraine bölgesindeki Tours kentinde doğduğunda annesi henüz 19 yaşındaydı. Doğar doğmaz bir dahiye verdiler. Aile ocağına geri döndüğünde 4 yaşındaydı. 1807-1813 yılları arasında Katolik bir eğitim veren Vendôme Koleji'ne devam etti. Yatılı olarak okuduğu ve 6 sene boyunca, tatiller de dahil evine hiç dönmediği yarım kalan bu eğitimden sonra, 1814 yılında da 4 ay kadar Tours Koleji'ne devam etti. Babasının Paris'e tayin olması üzerine ailesiyle birlikte Paris'e gitti. Charlemagne Lisesi'nde okudu. 1816'da hukuk eğitimine başladı, aynı zamanda Sorbonne Üniversitesi'ndeki bazı derslere devam etti. 1819'da hukuk bakaloryasını başarı ile verdi ama mezuniyet imtihanlarına girmeyerek lisans diplomasını almadi. Babası emekliye ayrılarak ailesiyle beraber Paris'i terk etti. Ama Balzac bu kentten ayrılmayı reddedererek kendisini tamamıyla edebiyata adadı. Manzum bir tiyatro eseri kaleme aldı: *Cromwell* (1820). Eser pek ilgi görmedi. Bunun üzerine tarihî roman yazmayı düşünen Balzac, takma adla birçok eser kaleme aldı. 1822-1827 arasında yazdığı bu gençlik romanları gelecekteki romanlarının tohumlarını içermekteydi. Kalemiyle zengin olamayacağını düşünen Balzac ticarete atılmaya karar verdi. Bir yayınevi kurdu, bir matbaa satın aldı ama bastığı kitaplar satılmıyordu, ortakları tarafından yalnız bırakıldı ve 1826'da büyük bir borçla karşı karşıya kaldı. Editörlük hayatı hüsrarla sona erince yeniden yazı hayatına dönmeye karar verdi. 1829'da siyasi ve askerî bir roman olan ve ilk defa kendi ismini taşıyan *Köylü İsyanı* (*Suanlar*) adlı romanını yayımladı. Aynı yıl *Evliliğin Fizyolojisi* adlı eserini de kaleme aldı, eser, kadın okuyucular tarafından çok tutuldu. Balzac artık bir yazar olarak edebiyat dünyasındaki yerini almıştı. 1830'dan itibaren çeşitli edebiyat dergilerinde yazılar yazdı. 1831'de yayımlanan *Kırmızı Han* adlı eserinde soyadının başında "de" ekini kullanmaya başladı: Honoré de Balzac. Aynı zamanda *Tılsımlı Deri* adlı eseri üzerinde çalışıyordu, romanın baş kahramanı da kendisi gibi şöhrat, servet ve kadın peşindeydi. 1831'de çıkan bu kitapla Balzac artık şöhretin zirvesindeydi, yazdığı 3 eserle "editörlerin idolu, yayınevlerinin sevgili çocuğu, kadınların favori yazarı" olmuştu. *Tılsımlı Deri*, *İnsanlığın Komedyası*'nın ana hatlarını belli olduğu yaratıcı dönem başlangıç eseri sayılır. Eserinin bütününü kavramaya yarayan "Felsefi İncelemeler" in temelinde yer alan bu romanın yanı sıra *Louis Lambert'i* (1832), *Seraphita'yı* (1835) ve *Mutlak Peşinde'yi* (1834) sayabiliriz. "Örf ve Adetler üzerine İncelemeler" in içinde yer alan "Özel Hayattan Sahneler" *Gobseck*'le (1830) başlar, *Otuzundaki Kadın*'la (1831) devam eder. "Paris Hayatından Sahneler" in ilk kitabı *Albay Chabert*'dir (1832-1835), onu, *On Üçlerin Romanı* izler (1833-1835). "Taşra Hayatından Sahneler", *Tours Papazı* (1832) ve *Eugénie Grandet* (1833) ile şekillenir, "Köy Hayatından Sahneler" de *Köy Hekimi* (1833) ile başlar. Kendi deyimiyle bir katedralinkine benzeyen eserinin planı artık ortaya çıkmıştır. "Örf ve Adetler üzerine İncelemeler", "Felsefi İncelemeler" ve "Çözümleyici İncelemeler" olarak üç ana bölümden oluşan eserin "Örf ve Adetler Üzerine İncelemeler" bölümü 6 alt bölüme ayrılır: "Özel Hayattan", "Taşra Hayatından", "Paris Hayatından", "Siyasi Hayattan", "Askerî Hayattan" ve "Köy Hayatından" sahneler. Bu dev eserin yapımında çok önemli bir aşamayı temsil eden ve "Özel Hayattan Sahneler"de yer alan *Goriot Baba* 1834'te yayımlandı. Bundan sonra romanlar giderek hızlanan bir tempo içinde yayımlanmaya başladı. Bunlar arasında *Vadideki Zambak*'ı (1835-1836), 1837-1843 yılları arasında yazılan *Kayıbolan Hayalleri*, *Nüsingen Bankası*'nı (1838), *Köy Papazı*'nı (1839), 1838'le 1847 arasında kaleme alınan *Kıbrıs Fahişelerinin İhtişan ve Sefaleti*'ni, *Bette Ablası*'nı (1846), *Kuzen Pons'u* (1847) sayabiliriz. *İnsanlığın Komedyası*'nın tamamını 145 başlık altında toplamayı planlayan Balzac, 1845'te sadece 85 eser kaleme alabilmişti. Sonuç olarak *İnsanlığın Komedyası*, yazarın hayatında yayımlanan 90 eserle sınırlı kalacaktır. Eser bütünüyle o dönemin tarihi ve sosyal gerçeklerinin tamlığını yansıtan aynı zamanda 1789'dan itibaren Fransa'da süre gelen toplumsal değişimi ve 1815'le 1848 arasında Fransız burjuvazisinin yükselişini izlememize de olanak sağlar. Gazetecilik de yapan Balzac iki kısıt ömrü dergi çıkardı: *La Chronique de Paris* (1835) ve *Revue Parisienne* (1840). Anne sevgisinden mahrum büyüyen Honoré bu sevgiyi ve aşkı kadınlarda aradı. İlk sevdiği kadın kendisinden 22 yaş büyüktü, Mme de Berny, onun için hem bir anne hem bir sevgiliydi. Yazar şekillendi, korudu, destekledi. 1821'de başlayan ilişkileri 1836'da Mme de Berny'nin ölümüyle sona erdi. Ama gerçek aşkı, son olarak sevdiği Polonyalı bir kontes olan Evelyne Hanska'da buldu. 1832'de yazışmalarla başlayan ilişkileri ancak 17 yıl sonra 1850'de gerçekleşen evlilikleriyle taçlandı ama evlendikten birkaç ay sonra, 51 yaşındaki yazar hayata veda etti. Önceleri liberal bir görüşe sahip olan Balzac, zaman içinde monarşizmi ve kralçılığı benimsedi ama eserlerini kaleme alırken gerekirse siyasi kanaatlerinden ve sınıfın önyargılarından sıyrılmasını da bildi. Fransız romanının bu usta yazarı zamanının ve sonraki yüzyılın bir çok yazarını da derinden etkiledi. Eserleri, Türkçe de dahil, dünyanın pek çok diline çevrildi, yazar hakkında pek çok kitap yazıldı. Paris'in "Pere Lachaise" mezarlığında yatan Balzac, arkasında elliye yakın tamamlanmamış eser bıraktı. Paris'te son yaşadığı evlerden biri Balzac Müzesi'ne dönüştürüldü.

Hector Berlioz'a

CEMİL MERİÇ, 1916'da Hatay'da doğdu. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan göçmüştü. Fransız idaresindeki Hatay'da Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde okudu. Tercüme bürosunda çalıştı, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'ne girip Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Mükemmel düzeyde Fransızca okuyup yazan Meriç, İngilizce'yi anlıyor, Arapça'yı, kendi ifadesiyle, "söktüyor"du. Elazığ'da (1942-45) ve İstanbul'da (1952-54) Fransızca öğretmenliği yaptı. 1941'den başlayarak *İnsan*, *Yücel*, *Gün*, *Ayın Bibliyografyası* dergilerinde yazmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı (1946-63), Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi (1963-74). 1955'te, gözlerindeki miyopinin artması sonucu görmez oldu, ama olağanüstü çalışma ve üretme temposu düşmedi. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. *Hisar* dergisinde "Fildişi Kuleden" başlığıyla sürekli denemeler yazdı. 1974'te emekli oldu ve yılların birikimini art arda kitaplaştırmaya girişti. 1984'te, önce beyin kanaması, ardından felç geçirdi, 13 Haziran 1987'de vefat etti. İlk telif eseri Balzac üzerine küçük bir incelemeydi. *Hint Edebiyatı* (1964) daha sonra *Bir Dünyanın Eşiğinde* başlığıyla iki kez daha basıldı. *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist*, 1967'de çıktı. 1974'ten sonra yayımlanan kitapları şunlardır: *Bu Ülke* (1974), *Umrandan Uygarlığa* (1974), *Mağaradakiler* (1978), *Kırk Ambar* (1980), *Bir Facianın Hikâyesi* (1981), *Işık Doğudan Gelir* (1984), *Kültürden İrfana* (1985). Balzac'tan yaptığı çevirilerin ilki 1943'te yayımlandı. Fransız edebiyatından yaptığı çevirilerin yanı sıra, Uriel Heyd'in *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980), Thornton Wilder'in *Köprüden Düşenler* (1981) ve Maxime Rodinson'un *Batı'yı Büyüleyen İslâm* (1983) adlı eserlerini de Türkçe'ye kazandırdı. İletişim Yayınları Cemil Meriç'in "Bütün Eserleri"ni toplu halde basarken, daha önce yayımlanmamış üç kitabı daha yayımlandı: *Jurnal 1* (1992), *Jurnal 2* (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (1993). "Bütün Eserleri" dizisinden "gözden geçirilmiş yeni baskı"sı yapılan kitaplar ise şunlardır. *Bu Ülke* (1983), *Bir Dünyanın Eşiğinde* (1994), *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* (1995), *Umrandan Uygarlığa* (1996), *Mağaradakiler* (1997), *Kırk Ambar 1 - Rümuz-ül Edeb* (1998), *Kırk Ambar 2 - Lehçe-t-ül Hakayık* (2006), *Işık Doğudan Gelir* (2008). Cemil Meriç'in Bütün Eserleri 2013'te yayımlanan *Kültürden İrfana*'yla 12 ciltlik bir külliyat olarak tamamlandı. Cemil Meriç'in çevirileri de yine İletişim Yayınları tarafından, "Bütün Çevirileri" başlığı altında, ilki Balzac'ın *Altın Gözlü Kız* çevirisi olmak üzere 2016'da yayımlanmaya başlandı.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

BALZAC VE ESERİ / CEMİL MERİÇ..... 9

BİBLİYOGRAFYA / CEMİL MERİÇ..... 33

FERRAGUS, "YIRTICILAR"IN REİSİ..... 45

ÖNSÖZ
BALZAC
CEMİL MERİÇ

1- Görünüş

Solgun benizli romantizmin modaya ferman dinlettiği devirdeyiz.

Bir oturuşta on kişinin yiyeceğini gövdeye göçüren ve elmas kabzalı bastonunu, Zaloğlu Rüstem'in güzü gibi sallayarak dolaşan bu obur, bu "koca karınlı" bu "manda boyunlu" ve "kaba saba" herifin içli bir sanatkâra benzeyen neresi var?

Bazı çağdaşlarının şهادeti, bazı resimlerinin hiyanetiyle sabit: sayın romancımız, "at yelesi gibi saçları", "filinkilere benzeyen gözleri", "kat kat ensesi"yle "tıpkı güçlü kuvvetli bir domuz tüccarı". "Başının arkasından topuklarına kadar dümdüz bir hat, yalnız baldırlarında bir çıkıntı. Ön tarafına gelince tam bir karamaça beyi profili."

Ama çağdaşların gözü, kinin adesesinden [merceğinden] seyredebilir ve bir avuç gölgeyle birkaç çizgi, bir çehrenin bütün canlılığını aksettiremez. Düşmanlarının uydurduğu masala inansaydık modern çağların en büyük müjdecisi Rabelais'yi meyhane köşelerinde hır çıkaran izbandut bir külhanbeyi olarak hayalliyectik ve Fransız şiiirini en ince mısralarla süsleyen kibar La Fontaine hafızamızda pasaklı ve dalgın bir herif olarak yer alacaktı.

Lacroix'nın "seyyar bir sarraf yamağı"na benzettiği Balzac dünyanın en harikulade gözlerine malikti. Rilke'nin tabiriyle bu gözlerin bakışları bomboş bir dünyayı canlılarla dolduracak kadar füsunküydüler. Théophile Gautier'nin teşbihiyle "altın şualar saçan iki siyah elmas"tı bunlar. Bir başka gazeteci: "İmparatorluk askerlerinin büyük Napoléon'a atfettikleri kartal bakışı" diyor.

Ya neşesi? "Şehvetli dudaklarına yayılan geniş tebessümüyle o, beşeri kuklaları seyrederek eğlenen bir çocuk Allah gibiydi."

Şimdi Lamartine'i dinleyelim. Sahne Girardin'lerin salonu. Balzac henüz otuz dört yaşında: "O bu asrın adamına hiç benzemiyordu. İnsan onu görünce devrin değiştiğini sanıyor ve kendini XIV'üncü Louis'nin etrafında toplanan üç dört layemutun [ölümsüzün] meclisinde zannediordu... Mermer şömine-nin yanında, ayakta idi. Parıldayan çehresi ve durmadan hareket eden vücudu boyunu kestirmeme mani oluyordu, ama muhakkak uzun değildi, endamı da fikri gibi dalgalanıyordu. Sanki toprakla onun arasında bir marj vardı. Bazen bir demet fikir toplar gibi yere kadar eğiliyor, bazen düşüncesinin sonsuzlukta kanat açışını takip için parmaklarının ucunda yükseliyordu. Elini sıkmak için yanına yaklaştım, benim için, konuşmasını ancak bir dakika kesti... Bir türlü gözlerimizi ayıramadığımız bu konuşan yüz, bizi baştan başa çekiyor, büyülüyordu. Konuşurken zekâmızı fethediyordu, susunca kalbimizi... Bu fizyonomi hiçbir kin, hiçbir haset ifade edemedi."

Balzac'ın heykelini yaratmak için uzun tetkiklere girişen Rodin nihayet bu portreden ilham almış. Rainer Maria Rilke: "Rodin sonunda kendi Balzac'ını buldu," diyor. "Geniş ve kudretli bir şekildi bu... uzun adımlarla yürüyen ve elbisesinin hareketleriyle bütün ağırlığını kaybeden bir şekil. Kuvvetli ensesinde gür saçlar vardı ve sanki bu saçlara yaslanan, bu saçlara dayanan bir yüz, bakıyordu, görmekten sarhoş, yaratmaktan köpüklenmiş bir un-surun çehresiydi bu. Nesiller kuran, kaderler halkeden [yaratan], taşıp boşanan bir veludiyet [üretkenlik] içindeki Balzac'tı bu. Ha-

yır bu bizzat kendini göstermek için, Balzac kılığına bürünen yaratıcı enerjidi... haşmeti, gururu, çlgınlığı ve sarhoşluğuyula yaratıcı enerji.”

Nietzsche, sanatkârın kuvvetli bir vücuda malik olması lazımdır, der. Uzun mesai yıllarına ve öldürücü doğum sancularına dayanabilmek için çelik bir bünye şart.

Yaratıcı hassasiyeti, yalnız hasta ve hülyalı mustariplere peşkeş çekenler, Balzac’ın portrelerine dikkat etsinler: İşte ümit veecessüs dolu gözlerle yirmi iki yaşındaki Balzac... yüzünün her çizgisinden hayat fıskırıyor ve dudakları memnu meyvaların iştihasıyla titremede.

İşte bir “sütun parçası” gibi kalın boynu, geniş omuzları, adaleli kollarıyla genç romancı... güreşten yeni çıkmış bir pehlivana, muti [itaatkâr] aşiretini selamlayan mağrur bir kabile şeyhine benziyor.

Flaubert, Michel-Ange’ı ancak uzaktan ve arkadan tahayyül edermiş: “Gece, meşalelerin aydınlığında heykeller yontan bir dev olarak.” Balzac da *İnsanlığın Komedyası*’nı okuyan nesillerin gözünde bir et ve kemik halitasından [alaşımından] çok bu kadar azametli ve böyle dasitanî bir hayal olarak canlanacaktır.

2- Hayatı

Balzac “Hayatımın büyük hadiseleri eserlerimdir,” diyor. Bir Corneille, bir Hegel, bir Spinoza için de böyle değil mi? O, Wilde gibi yaşamağı, yaratmağı tercih etmedi. Sanat dünyasını, Tanrı’nın, yarattıkları kadar canlı binlerce kahramanla donatan romancının en mucizeli eserlerinden biri de kendi şahsiyetidir. Bir burjuva ailesinin çocuğuydu. 1799’da doğdu. Paris’te hukuk tahsili yaparken edebiyata merak sardı. İlk eseri olan *Cromwell* heveskâr bir lise talebesinin karalamaları ayarındadır. Muhtelif mesleklere girdi çıktı. Paris’i karış karış, bucak bucak dolaştı. Sefaletin şamarlarına, muvaffakiyetsizliğin ihtarlarına rağmen, bir tavan arasından

diğerine göç ederek yıllarca piyasaya değersiz romanlar sürdürdü. Dehasının ilk müjdeli fecri olan *Le Dernier Chouan* 1829 doğumludur. Sonra salonları gezdi, birkaç defa âşık oldu. Avrupa'nın payitahtlarını dolaştı, Rusya'ya uzandı. Mebusluğa özen-di, seçmediler. Akademi azası olmak istedi, yapmadılar. Anatole France'ın meşhur tekerlemesiyle "doğdu, ıstırap çekti, öldü". Fakat bu şatafatsız ömür, sanat mabedine adım atan her heveskârın, ibretle okuyup satır satır ezberleyeceği bir ders kitabıdır. İlha-ma, vahye ve *intuition'a* [sezgiye] bel bağlayanlar, on yıl dünya-nın en berbat romanlarını karaladıktan sonra edebiyeti fetheden Balzac'ın başarısı önünde gafletlerinden uyansınlar. Yirmi yıla 97 eser ve bütün bir kainat sığdıran asırların bu en büyük yaratıcısı, hayatını baştan başa sanata vermişti. Aylarca odasından ayrılmaz, gelen mektupları açmaz, iki gümüş şamdanlıktaki dört mumun ışığında saatlerce çalışırdı. Bir ayda yalnız altmış saat uyuduğu, en yakın arkadaşlarını dahi kabul etmediği, günde 18 saat çalıştığı çok vakidir. 1832'de yazdığı bir mektupta: "Ben kaleme ve mürekkebe zincirlenmiş bir kürek mahkûmuyum," diyor. 1833'de "yaşayacak vaktim yok" diye şikayet etmekte, 1844'de hayatını şöyle hulasa ediyor: "ıstırap, mesai, ümit."

Onu, etrafındakiler ölünceye kadar anlamamakta ısrar ettiler. Hiç kimse elinden tutmadı, mütemediyen zaruretle pençeleşti, sefaletle kucaklaştı ve yaratıcılığın velut [üretken] humması içinde dindindi durdu. Onun akıcı bir üslubu da yoktu, her eseri korkunç doğum sancılarının mahsulüdür. *Bir Havva Kızı* romanının mukadde-mesinde "Bazı portrelerimde öyle cümleler var ki beni tam bir gece uğraştırmış, ciltlerle eser okumam lazım gelmiştir," diyor.

Başka bir yerde şunları söylüyor: "Sanatkâr istihkâma atılan bir nefer cesaretiyle, düşünmeden eserine sarılmalıdır. Şayet önündeki zorlukları birer birer yenmeğe gayret etmez, seyretmeğe kalkarsa ya eseri yarım kalır, yahut hiçbir şey yaratamaz ve istidadının intiharına şahit olur. Durmadan çalışmak hayatın olduğu gibi sanatın da kanunudur."